

НИКОЛАЙ ХАЙТОВ

ТОРБАТА

chitanka.info

Намерих я, като преравах битпазарското съкровище на килера: обикновена торба-планинарка, от майчиния ми чеиз. Някога тя е била мека, пухкава и ярко обагрена. Сега от пух няма и следа — оленила се е до белезникавите нишки на кълчищената си основа и е ръждива като есенно листе. Една несръчно лепната отгоре ѝ черна закърпа държи разнищената ѝ тъкан и силом я крепи за живот. Две пъстри някога взви висят на нея, здрави и сега, но и здравата ожулени от опустялото време и годинките.

У мене тя е попаднала навярно с някакъв армаган от село — едничък спомен от попиляната бащиния и свидна като младостта. Помня я отдавна. Окачена на мулето или на майчиния гръб, тя винаги ни е придружавала из къра. На пладнина майка ми я постилаше и слагаше на нея „каквото господ дал“, най-често — ръжен хляб и някоя глава кромид. Играеха скулите по мършавото лице на баща ми, като давеше коравите залци в беззъбата си уста, и току пресягаше към бъкълчето, за да ги протъкне с водица. На торбата поднесе той прощална трапеза на кравата, която ни секвестираха. Надроби хляб и го даде на добичето — отгледано още от теленце. Когато пъдаринът я подбра, кравата се извърна и порева. Баща ми се мушна в обора и го залости. Излезе по сумрак с червени до кръв, одрани сякаш очи.

От миткането по къра торбата дъхаше на чубрица, мулешки попрег и сено. Веднъж за малко остана да се вдъхне и на риба.

Беше гроздобер. Обрахме гроздето и с вуйчовата кола го закарахме на пазар. А там не една и две, а безброй каруци киснеха в очакване търговците, а те пък чакаха да узреят... главите на гроздарите и още не пускаха цена. Шира капеше от разсъхналите се от жегата кораби. Рояци мухи облитаха смачканото грозде, а селяните мърмореха и псуваха. Замръкнахме и ние. Останахме и на другия ден, а никой не идваше „да ни заплуюе барем“, както викаше баща ми.

Вечерта на втория ден той застла една рогозка на земята, прекара колата отгоре и изгърси гроздето.

— Аратлик — обърна се баща ми към съседа, изгърбен от ишиаса полчанин, пребраден с шал, — на ти гроздето. Ако артиса от мухите и найдеш пазар, продай го, ако ли не — халал да ти е! — махна с ръка и шибна кравите.

— Татко бе, ами риба ще купим ли? — припомних му майчината заръка.

Не отговори. Скрипна зъбите и преглътна; сълзите ли, мъката ли — не видях... Стъмнило се беше.

Майка ми, горката, не покуси риба, а торбата си остана вмирисана на попрег и сено.

Някой ден след това баща ми въздъхна и рече:

— Няма живот при нас... Пилей се барем ти!

Когато си беше у дома, торбата седеше окачена на почернялата от старост дъбова греда под стряха. Наесен, когато се втурнеш мъглата, власинките ѝ овлажняваха и тя настръхваше като жива. Оттам я откачих, когато напуснах бащиния дом. Сложих в нея две ръжени пити, праметнах възите през рамо и тръгнах по петите на незнайния късмет.

Тежичка беше торбата за детските ми рамена и сиджимите ѝ се впиваха в месото, та от време на време я подигах и напипвах с благатко упование, че тя ще ми е дружинка в големия град, където майка ми викаше, че ще се затрия. Там я държах под възглавката. Вечер затворехме ли магазина и си лягах, измъквах я и заравях муцуната си в нея — частица от моето прокудено детство. Мигом изчезваха неясните очертания на прогнилия таван, заглъхваше градската шумотевица и магическият дъх на чубрица ме пренасяше в омиления ми бащин дом, та забравях чирашкото тегло.

На теглото утраях... не се затрих, но торбата за малко не пропадна. Напипала я беше чорбаджийката и с нея беше боядисвала печката. Когато, разтреперан от яд, си я поисках, погледна ме тъй, като че с поглед искаше да ме устрели:

— Гледай го ти, парцаланкото... На! — запрати я тя в огъня, но аз я грабнах, преди да я лизне пламъкът на отворената печка. На едно място само прегорях, където е сега черната ѝ закърпа. През нощта станах, преди да се е зазорило, свих кълчищеното чердже, мушнах торбата под мишница и напуснах проклетия търговски дом и града „завинаги“, както си мислех тогава.

„Завинаги!“ — зазвъня зефирът в ушите ми, когато се намерих сред полето по пътя за родното ми село. „Завинаги!“ — пригласяха и птиците в тая чудесна майска утрин, напоена с аромата на цъфнали череша. „Завинаги, завинаги!“ — отпарах с боси табани в прахта, а очите ми гледаха златисто поръбените от зората върхове на родната планина, която ме чакаше с разтворени обятия.

Планината... може би, но не и своите.

Влязох у дома малко преди обед откъм задния двор. Видях баща ми, че дялкаше нещо около свинската кочина. Видях и майка ми, която му помагаше. Видя ме и той и както бе замахнал с теслата, така си и остана. Миг, два, а после се наведе пак и продължи да чука, сякаш не беше ме познал. Извърна се и майка ми и стана поривисто, но той я дръпна за рамото:

— Държи мари!... Какво ще го зяпаш — напечелил се е.

Веждите му се бяха здравата ухапали: надал се беше, горкият, че мене поне бе отървал от селяшкото тегло, а ето че аз се връщах...

Загльхна песента, що звънеше в ушите ми, и замълачаха птиците. Скърших врат и подминах като чужд. Оставих вързопа в къщи и излезнах навън: бащиният покрив ме не приласкаваше, а прихлупваше.

Пилях се до вечерта. Върнах се и седнахме да вечеряме — помня като сега — кисело зеле с боб, което най-обичах. Баща ми не гледеше вече така страшно, а майка ме канеше с любимите крайщници. Канех се вече да им разкажа защо си бях дошъл, когато изскърца дворната врата и един мъжки глас повика баща ми. Той изтърси трохите от скута и излезе.

— Влез де! — чух го да кани.

— Няма защо да влизам — долових същия глас, приглушен и като че смутен, — не съм за добро дошъл... Нося ти хабер от Кольовия чорбаджия. Видя ме днеска на пазара и заръча да ти кажа... — Непознатият сниши глас и другото не чух. Лошо предчувствие ме сряза и залъкът се стопчи на гърлото ми.

Подът изскърца и с крайчеца на окото забелязах бащиния ми навушек до моето коляно. В очите на майка ми пламна тревога. Дигнах очи: баща ми се бе изправил с палци на пояса. Власинките на съдраната му долама потреперваха, сякаш ей сегичка гърдите му щяха да се пръснат. А лицето му... не беше лице, а глина — мокрена от проливен дъжд, изсушена от вятъра и излющена от слънчевия пек.

— Парите!... — пошавнаха застрашително мустаките. — Парите, проклетнико, дете си откраднал... петтястотин — друсна ме той за раменете.

— Пари... пари не съм краднал — запелтечих аз, зашеметен от бурята на бащиния гняв, затреперил като листо в ръцете му.

— Не си, а?... — отстъпи той крачка, две, стрелна изведнъж разтрепераната си брада и ме заплю: — Хайдутин с хайдутина... аз тебе... — той замахна, като да гребне въздух, но лицето му се изкриви и отстъпи, та се облегна на стената опипом. Олюля се, но майка ми го подкрепи и той седна пред оджака — изгърбен, обхванал с длани главата си, която страшно го заболяваше в такива пристъпи на гняв.

— Боже, боже-е-е-е, тия ли срамоти ни дойдоха на глава, това ли бяхме живи да дочакаме! — засуети се майка ми плачешком, спарушена и дребна, с подплашени очи.

Бях изтръпнал и не усещах къде съм. Опомни ме болка в ръката; наистина беше от лъжицата, която несъзнателно стисках. Хвърлих я на софрата и излязох, но майка ми ме настигна и започна да ме увещава:

— Кажи си, мами, ако си ги взел, че утре джандари щели да те заберат... Оплакал се е чорбаджият ти. Кажи си...

— Не съм ма, казах ви!... Стотинка не съм побарал.

— Ако е тъй, върви да се сприкажете с човека... Хляба си му ял! — добави с такъв глас, че аз разбрах: не ми вярваше и тя.

Откачих торбата от гредата, където я бях оставил, и хукнах по стъпалата навън.

— Чакай бре, дете-е-е-е! — долетя гласът ѝ, но аз скърших през градината напреко и той заглъхна в шумотевицата на дерето.

Прецапах го и се озовах на пътя, по който с такава радост си бях дошъл. Огледах се — тъмно... тихо. Само едно щурче се обаждаше наблизо и стържеше с трионче сякаш през сърцето ми, откъдето кипеше кръв. И гласът на майка ми: „Да се сприкажеш с човека... хляба му си ял!“... Бай Илия, дето ме учеше да завъртам топуза на децимала, за да мамя селяните пазарджии! Бай Илия, дето ме караше да събирам книжки от нужниците на близкия хан за подпалване печката, а имаше два колониала и една маза! Той беше „човекът“!... Бай Илия... Метнах торбата на рамо и заслизах, а спомените от чиракуването ми у тоя бай Илия се занизаха в мисълта ми, пресни още и... мъчителни.

Беше един есенен ден, наскоро след като се бях условил в дюкяна му. Току-що се бях върнал от мелницата, където носех празни чували, и влязох в магазина. Бай Илия се изправи насреща, повтреничи се и приближи: нашишкавял, около четиридесетгодишен, с двойна брадица и сиво-зелени очи като на невестулка. Никога няма да забравя

тези очи! Те плуваха в зехтин, когато следеше с поглед госпожите, които почукваха с токчета по тротоара, можеха да играят на чекръг, когато хамалите изнасяха стока от магазина, усмихваха се на клиентите и обещаваха, ласкаеха и се усмихваха, но... понякога се окръгляха и вкоравяваха, зеленикавите нишки се изгубваха и те потъмняваха като у хищник. С такива очи ме срещна бай Илия още на прага.

— Я ела! — потегли ме той към прозореца, вторачи се в лицето ми и пресегна с малкия пръст. Мазна около устата ми и поднесе една трошица, за да я видя: — Какво е това?

— Това е от мушмули — отговорих аз и ушите ми пламнаха, — дадоха ми ги.

Наистина на връщане за магазина аз се бях зазяпал в една сергия с мушмули. Старият очилатко, дето ги продаваше, разбрал, че нямам пари, грабна с шепа от тях и ми ги подаде, пък аз побързах да ги излапам. Но ето че една издайническа трошица беше останала.

— Дадоха ти ги... Милият!... — Устната му се повдигна в единия край, та оголи белите му вълчи зъби в една зловеща усмивка, замахна и аз политнах от плесницата в купчината газени тенекии.

— Не са ти ги дали, а си ги купил, мръсно, с пари от чекмеджето. Станал си ми ортак на кесията... Върви да видим кой е този благодетел, дето раздава мушмулите без пари. — И ме помъкна към сергията.

По-сетне разбра кое как е, но не се и сконфузи.

— Нищо — успокои ме той, — все едно, получил си шамарите в аванс. Сега ако не си, утре можеш и да откраднеш... щом ти се дояли мушмули.

Такъв човек беше бай Илия — товареше ме с чували, учеше ме как да мамя с кантара, как да събирам хартишките за подпалки и ме държеше под око. Но това не беше всичко. Най-лошото идваше, когато затворехме вечер магазина и той се пращаше в апартамента на жена си кака Мара — Салцата, както ѝ се подиграваха комшийките. Колкото бай Илия беше пълен, толкова тя — мършава и току диплеше корсети въз корсети, за да поналее снагата ѝ. Така се мажеше с червила и мазила, че ставаше за присмех дори на простоватия бай Гоно, зарзаватчията, който ѝ се подиграваше в лицето:

— Маро, Маро-о-о, каква си ми за хубост и приказ, чувай се да не та лизне мъжа ти, че си ойде мърцина тужаринът — отровен от мазилката ти.

Злобата беше изсушила и лицето, и сърцето на тая родовита чорбаджийка от коляното на Грозлековци, дала състояние на мъжа си, без нищичко да вземе, и цялата си омраза и разочарование от света тя насищаше с мене. Караше ме да лазя под кревата, за да обирам мръсотиите на котката, с която спеше и ядеше; да търкам дъските с червена керемида; да цепя дърва и нося въглища; да тупам килимите и лъскам печките, а когато нямаше какво — да вися прав до мивката, докато тя бродираше вечно незавършения гоблен, и да чакам бай Илия, за да му лъсна обувките за утринта.

Чистех... лъсках... В гърдите ми понякога вреше и кипеше, но си припомнях сухата кашлица на баща ми, която съдираще прогнилата му гърд, и се снишавах, по-нисък от тревата.

Баща ми... Мярна се отново брадясалото му лице и гласът му прогърмя отново в ушите ми: „Парите!“

Блъснаха ме сякаш в гърдите и сетих, че се задъхвам. „Парите!...“ Тези петстотин лева, които ме виняха, че съм откраднал. Ако бяха наистина откраднати, кой ги бе откраднал и откъде? Едва ли някой щеше да разбива касата за петстотин лева. Не можеше да се вземат и от чекмеджето на тезгяха, защото аз добре си спомнях, че вечерта — последната вечер в магазина — бай Илия направи сбор в дневника, където записвахме дневната продажба, тегли черта и с химически молив записа „джирото“. След това, както си имаше заведен ред, преброи до стотинка парите, записа и тая цифра под „джирото“. Така правеше той ежедневния контрол на касата, който показва този ден разлика от шест лева. Спомних си тази цифра, защото бай Илия дълго се чеса с опакото на молива, докато се сети, че ги бе дал на боклукчията, за да изнесе разваленото зеле от зимника. Парите от чекмеджето той прибра в касата. Тогава кой и откъде бе откраднал петстотин лева?... Имаше ли наистина кражба, или... чорбаджията искаше просто да ме върне, за да си разчисти сметката?

След дълго размишление реших, че всичко беше само една заплаха. Макар че — както по-сетне узнах — в тая минута аз съм бил твърде далече от истината, поуспокоих се и сърцето ми се отпусна. Челото ми само гореше, макар че нощта бе хладна — звездна майска

нощ, напоена с миризмата на млада шумица, дъбова. И тиха. Две клопотарчета само се обаждаха откъм Широка поляна, където излизаше селският добитък на пролетна паша, и като че се препираха. Едното, одрезгавяло сякаш от хладовината, се обаждаше по-изрядко, като кашличав старец, а другото — мелодично детско гласче — ситнеше подире му.

Обърнах се назад: селото бе притихнало, налегнато от мрак. Едно само газениче бе останало да се дави в тъмнината и то единствено ми трепкаше: „Сбогом, сбогом“...

— Сбогом... тоя път завинаги!

Преспях в една изоставена тухларна край града. Събудих се по изгрев слънце от градската шумотевица. Заедно с неспирното бучене на паважния грохот плиснаха в сърцето ми ледени вълни и аз изтръпнах от смътна тревога за онова, което ме очакваше през тоя ден.

Стегнах се и тръгнах. Колкото приближавах до магазина, тревогата ми се засилваше. Ето още една пресечка и пред очите ми се показва зеленясалата фирма „Шитлеков — бакалия и колониал“. Ролетките бяха дигнати. Тротоарът — непреметен. Вътре се мярна дочената престилка на бай Илия, който нареждаше някакви сапуни на витрината, но не влязох. Не влязох, а заставах с разтуптяно сърце и торба под мишница на тротоара. Сянката ми падна на витрината, бай Илия ме видя и се изправи.

— Охо-о! — Остави сапуните и без да ме изпуска от очи, като си потриваше ръцете в престилката, застава до вратата. Лицето му беше пепеляво като наплискано с луга.

— Влез де! — Гласът му беше спокоен, почти ласкав, но в едното ъгълче устната му леко потрепваше. Уплаши ме тая тръпка и не влязох.

— Добре-е-е — сниза ме той с очи, върна се при телефона и завъртя: — Ало-о, дай пети участък... Здравсти, Каров — Шитлека... Шитлека бе. Слушай, крадецът е тука, прати да го вземат!... Да, да... при мене... росен, росен... аха-а. Хайде, цветя и рози!

Тракна вилката и бай Илия, с лениви крачки отново се върна на витрината и продължи да реди сапуна, като си подсвирваше с уста. Стори ми се всичко като сън, но не... не беше сън! Сипаничавият бай Гоно редеше насреща пресните марули в количката и тананикаше неговата си „Калугерице, майчице“. Витко вестникарчето излетя от Пеевата кръчма със сутрешните вестници и гласът му звънна над

чаршията: „Зора“, „Утро-о-о-о-о“. Файтонът на Девети полк изтрополи по паважа с дебеловратия като биче полковник. Той бе кръстосал лустросани ботушки, сложил бе едната ръка върху ефеса на сабята, а с другата отдаваше чест на докторицата, кацнала по пенъоар на срещния балкон. Небето се синееше, а куполът на „Иван Рилски“... Куполът изведнъж се превъртя и сетих тъп удар в тила. Политнах, но две яки ръце ме грабнаха през кръста. Лъхна ме миризма на гранясало олио и ме жегна зад ухото нечие дихание. Не успях да извикам, а беше и късно, бай Илия ме тръшна в задното отделение на магазина и връхлетя. Мярнах лицето му за миг — побледняло, изкривено от ярост, а след това... чували, сандъци, тенекии... стени, всичко заигра. Опитах да се вдигна, но той се хвърли с цялата си тежест и ме смаза. Понечих да извикам, но той стъпи на устата ми. Съгледах за миг рунтавясалите му пищяли и ме лъхна тежка миризма на потен крак. Нещо настръхна у мене. Отскубнах се от ритниците и юмруците, които валяха като градушка, и докопах едно съборено на земята шило. По-пъргав от него, изправих се, преди отново да ме връхлети, и замахнах... Дали шилото, или нещо в погледа ми го изплаши, не зная, но побеснелият бай Илия се стъписа и разпери ръце. Веждите му счупиха равната си линия и заотстъпва:

— К-коле... ч-ч-акай... — Обърна се изведнъж и удари навън: — Помо-о-о-ощ!...

На вратата още се сблъска с полицаая. Зад полицаая видях сипаничавото лице на чичо Гоно, който беше зарязал зарзавата. Бишнах шилцето зад гърба и се наведох да прибера торбата, която се търкаляше на пода смачкана. Нещо ми захладня зад ушите, попипах — кръв. Зарзаватчията приближи, извади пешкирчето и започна да я бърше:

— Халосал те е тужаринът... с клинците, ама и ти го накара да побелее като скопен пръч — пошепна ми той на ухото, докато бай Илия се разправяше с полицаая:

— Насмалко да ме джасне... тая гнида селяшка, запиши!

— А ти него от тротоара дето грабна като вихрушка? И това запиши! Сам видях — обърна се сипаничавият към полицаая, но той махна с ръка:

— После жа я бистрим... Хайде — побра ме той.

Закрачих пред тоя дебелак със ситни овнешки очи, а бай Илия пак се лепна на телефона:

— Ало, пети участък... Каров...

Ниска постройка в края на града с олющени стени. Жълти вензели и една бръсната глава в дежурната. Десетина каменни стъпала към едно подземие и две резета щракнаха зад мене като вълчи капан... Пети участък!

Дъхна ми на плесен и влага. Не виждах, но постепенно очите ми свикнаха с полуздрача и оттам изплава една брадата физиономия с кожен каскет. Потегли ме някой към зарешетеното прозорче, което цедеше виделината на деня, и аз видях, че това лице бе закъдрено от червена брадица. То надникна в моето и веждите му трепнаха:

— Охо-о-о-о... Имало е, значи, и даяк... Приставът или?

Кимнах отрицателно.

— Все едно — каза мъжът, — я чакай! — Завърна ми яката, подигна ми брадичката и докосна бърната, която бях, види се, прехапал. Отмести поглед, премисли нещо, а след това дерна от хастара на полушубката си една ивица и се зае да ме превързва. Като обикаляше и надничаше, откри загорелия си врат, а малко по-долу една зловеща насинена дия, тропосана сякаш с губерка и бъз. Тя захващаше от ключицата и отиваше към сърцето... И от неговото към моето. Улових ръката му, която увиваше бинта, и я притиснах до бузата. Жилеста и възловата като корен от дъб, засега тя беше единствената ми опора в тая полицейска подмола, където ме довлече мътният порой... пороят, който шумеше с паважния грохот навън. В очите ми изплава парлива мъглица. Стана тихо.

— Как те казват? — дръпна ръката си той.

Гласът му беше приглушен и леко потрепваше.

— Кольо.

— Мамин Кольо значи... Било е и то, а сега — мамина комита, щом са ти решетосали вече главата — равна ми той косата, за да я изтърси уж от триците, и широко се усмихна.

— И на тебе не са простили — кимнах аз към неговата шия.

— Нека!... Стига да има защо.

— Тебе защо? — жегна ме любопитството.

— Бутнах един черкезин на първомайската манифестация — шишкаджия. Носех знамето, а той, както си летеше на коня, опита се

да го грабне и... халоса бордюра с тиквата. Паважът излезе по-як и той — в болницата, а мене — тука... десети ден. А тебе? Я кажи къде те биха, само че — седни... седни, и подложи торбата да не те лизне влагата. Слушай бая си Параска Тонгаджият.

Седнахме на прогнилия под и му разказах патилата си от край до край. Пригребал коленете си, Тонгаджият ме слушаше внимателно, но като стигнах до шилото, той изведнъж отметна глава, плесна се по коленете и раменете му се затресоха в беззвучен смях, докато се отпуси гласът му и подмолата заехтя.

— Това с пръча си го бива — укроти се той и забърса бликналите от смеха сълзи. — На такива като него — шило! А дай боже някога... може и със секира. Да-а-а-а — замисли се той отново, — загадката ти миличък, е завързана в тефтера по моему. Ако е подзавързан и в него е писано с химически молив, както ти казваш — винаги може да се докаже, че на тая дата е нямало кражба, освен ако... ако не подсети някой пръча да махне тефтера.

— Кой ще го подсети? — привдигнах се аз.

— Приставът... Щом са познайници... — Параско тикна каскета, пригреба отново коленете си и примижа — затова, торбаланкото ми, на пристава за тефтера нито дума. Той е длъжен да те изпрати в криминалната инспекция, а там ще захлупиш чорбаджията с тефтера и лъжата му ще лъсне. А довечера и да те набият — за тефтера не приказвай!

Тонгаджият не знаеше, че тъмничарите бяха наумили друго за през нощта.

Кое време е било — не зная. Пребит от умора, бях заспал на Парасковата шуба и сънувах, че съм у дома на двора и си играя с еднорогото ни кравче. Аз искам да пипна звездочелата му главица, а то се опитва да ме лизне. Най-последно грапавото езиче ме докосва и аз се събуждам. Параско ме гладеше с корава длан по бузата и в тъмнината чух гласа му:

— Ставай комита... Идват.

Дочух тропот на ботуши. Един лъч се втурна през цепнатината, заигра и кацна на Парасковия гамаш. Ръждясалите панти скрипнаха. Подадоха се вензелите и голата глава на дежурния старши и една фуражка зад него.

— Хайде, знаменосецо... стипай! — натърти гологлавият, ритна вратата и се отмести с прибрана ръка, в която лъсна пистолет. Тонгаджият се изправи, погледна ме за миг и намигна: „Кураж!“ После тръгна настръхнал и поизгърбен. Вратата отново се затвори. Лъчът потрепера и угасна. Мракът отново напълни подмолата, а заедно с това в душата ми настана неясен смут: „Защо него? Защо сега?“

Тропотевецата заглъхна в коридорчето, но след малко се пренесе точно над кауша. Тишината отново завладя нощта. Седнах... полегнах. Подпрях се на лакът, мъничко успокоен, и запремислях преживяното. Невероятно ми се струваше, че всичко се беше случило само за два дни. Тъй шеметна беше вихрушката, която ме обрули, че аз смислях за баща ми едва сега; за очите му, изсушени от суховея на грижите; за отровата, която плакнеше сега сърцето му; за богатките години, когато ме вземаше на коленете си, за да му „куди“ и „сади брада“. Аз се мъчех да го хвана за мустаките и смъкна рунтавата „джапка“ от главата му. „Тая джапка ненагледна!“ — давеше ме той в прегръдките си и в очите му, сините, се усмихваше светлооката зора...

Изведнъж горе падна нещо тежко и таванът се затресе, скъса нишката на спомените и по лицето ми се посипа прах. Изчезна синият лазур и отново се озовах в катранената подмола. Скочих и застанах: тътрузене... тежки стъпки, изтропа като че биличка, изпусната на пода, отърколи се и стана тихо, а след това се посипаха удари: бух, бух... бух... бух.

Само веднъж излетя нещо като вик — повече хриптене на задавен, — но се скъса изведнъж и отново се затресе подът от това „бух“, „бух“, което биеше сякаш по главата ми. Запуших си ушите и клекнах, но ударите станаха по-глухи и зловещи. Минутка... две — изтряях, а после ме обвея шемет, скочих и изтичах към вратата. Заудрях, закрепях и задрасках, заритах железата, а после — внезапно отмалял — смъкнах се наземи и заплаках.

Внесоха го призори. От прозорчето като през улей се промъкваше видеината на утрото и палеше златни отблясъци в червеникавата му брада. Лицето му беше като восък, очите — затворени. Устните — синьо поръбени, а в края им — засъхнали точици от пяна. От дрехите му капеше вода.

Свести се, когато изскърца вратата, за да внесат канче с чорба. Повика ме:

— Комита! — Тури шепа на устните и се закашля.

Подигнах го и му подложих торбата. Бръчиците на слепоочието му се събраха: опитваше да се усмихне, но спечените му устни не се подчиниха. Погледна в тавана и лицето му се откри като изваяно от камък; устните тънко изрязани, изпилени като с длето, а челото и брадата — издялани с чук. Долови немия въпрос и притвори клепачи:

— Пиха ми кръвта... но нашата кръв и когато изтече, е сила... прави знамето ни по-червено.

Гласът му като че идваше от долната земя, но очите... в очите имаше и блясък на стоманена шпора, и кадифена ласка, и... мечта. Извърна се и ме погледна в упор:

— Страх ли те е, комита?

— Вече не! — преглътнах аз.

— Тегли тогава да изкараме онази, твоята — „Кольо, Кольо, мамин Кольо, мамина комита...“ — Той подхвана тихичко, излеко, последвах го и аз. Песента плисна в зеленясалите дувари, литна през прозореца и се понесе навън. Два ботуша спряха до него, „послушаха“ за минутка, после единият ритна изведнъж отвореното крило и стъклата му се разлетяха със звън.

Към десет часа ме заведоха при пристава. Разпитът излезе ялов. Удари ми две плесници и ме изрита. Малко преди обед вратата на ареста се отвори и се показа вчерашният конвоен.

— Хайде, бе келеш... отиваме в криминалната.

Совнах се да стисна ръката на Тонгаджият, а след това тръгнах към вратата, но неговият глас ме върна:

— Комита, чакай!... На торбата. Носи я да ти наумява за вълчия свят — сниши си той гласа, — но стискай и шилото... ще потрябва за пръча! — засмя се и ми помахаша с юмрук.

Някога торбата е била мека, пухкава, ярко обагрена, а сега от пух няма и следа. Оленила се е чак до белезникавите нишки на кълчищната си основа и е заръждавяла като окапало есенно листе, но тя ми е скъпа, че и сега мирише на мулешки попрег и сено, а видя ли закърпата ѝ, — припомням си завета на червенобрадия:

— Стискай шилото... ще потрябва за пръча!

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.